

OTDK-DOLGOZAT

2015

**FEJLESSZÜNK, HOGY FEJLŐDHESSÜNK- A MALOMIPAR
TRENDJEI ÉS FEJLESZTÉSI SAJÁTOSSÁGAI GAZDASÁGI
VONATKOZÁSOKBAN**

**DEVELOP TO DEVELOP- TRENDS AND DEVELOPING
SPECIALITIES OF THE MILL INDUSTRY IN ECONOMIC APECTS**

Kézirat lezárva: 2014. november 20.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Előszó.....	1
2. A malomipar kialakulása és fejlődéstörténete.....	2
2.1. Az élelmiszeripar kialakulásának története	2
2.2. A magyar malomipar fejlődése.....	4
3. A malomipart érintő gazdasági adatok értékelése	7
3.1. Helyzetkép hazánk gazdaságáról, azon belül mezőgazdaságáról.....	7
3.2. A magyar mezőgazdaság hozzáadott 1989-től 2010-ig.....	10
3.3. Hazánk gabonatermelése	12
4. A malmi termelés folyamata.....	14
4.1. Késztermék előállítás.....	14
4.2. Egy modern malom termelési kapacitása	16
4.3. Csomagolási alternatívák.....	17
4.4. Szállítmányozási rendszerek fontossága.....	20
5. A Grubel- Lloyd index és alkalmazása.....	26
5.1. A Grubel-Lloyd index elméleti háttere.....	27
5.2. Az index alkalmazása a magyar kukorica kereskedelmére	28
6. Fejlődéshez kötöttség?- a malomipar jövője.....	30
7. Összefoglalás	32
Irodalomjegyzék	34

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Magyarországra vonatkozó általános adatok	8
2. ábra: Mezőgazdaságban dolgozók aránya.....	9
3. ábra: Mezőgazdasági földterületek.....	10
4. ábra: A magyar mezőgazdaság hozzáadott értéke.....	11
5. ábra: Magyarország gabonatermelése	13
6. ábra: A termelési folyamat első szakasza.....	15
7. ábra: A termelési folyamat második szakasza.....	16

1. ELŐSZÓ

Életünk fontos része a gabona. Gondoljunk a búzára, melynek őrlési végtermékéből kenyeret sütünk. Fontos része életünknek, mégis oly kevesen tudják megkülönböztetni a jó gabonát a rossz gabonától. Még kevesebben tudják, milyen ipari ágazatokban foglalkozhatnak vele. Az emberek egyértelműnek veszik, hogy a boltokba betérve leemelnek a polcra egy kiló lisztet. De hogyan is kerül a polcokra az egyik legfontosabb, háztartások számára készített alapanyag a liszt?

Dolgozatomat széleskörű szakirodalmi áttekintéssel és szintetizálással állítottam össze, ezzel is elősegítve a téma minél pontosabb kifejtését és megalapozását. Minél jobban értékeljük ezen rendkívül fontos iparágat, annál jobban fogjuk megbecsülni a nap, mint nap asztalunkra kerülő élelmiszerek nagy választékát is.

A dolgozatom fő hipotézise a gabonakereskedelem alakulása köré rendeződik: ma Magyarországon nagyon sok ágazatban előfordul, hogy a rosszabb minőségű termék marad itthon, a jobb pedig külföldre kerül. Több kutatási kérdést is megfogalmaztam: vajon a malomipar is ilyen ágazat lenne, ahol a jobb minőségű lisztet külföldre szállítják, a rosszabbat pedig itthon hagyják hazai fogyasztásra? Egyáltalán mitől függ egy liszt minősége, és hogyan lehet ezeket kategorizálni? Milyen szállítási eszközöket alkalmazhatunk, és ezek milyen módon befolyásolhatják az árak kialakulását? Ezek azok a központi kérdések, melyek hangsúlyos részét képezik a dolgozatomnak. A malomipari termelésen belül főleg a búza feldolgozásával foglalkozom egész dolgozatom során, de egy számítási példa erejéig a kukoricakereskedelem is bemutatásra kerül.

A dolgozatom fő irányvonala tehát a termelés, a termelési költségek és az értékesítés. Ezen vonalon haladva különös tekintettel kitérek az iparágon belüli speciális szállítmányozásra, valamint a csomagolás fontosságára. A dolgozatom tehát sokrétű, de témáját tekintve viszonylag konkrét. A téma rendkívül közel áll a szívemhez, így fontosnak tartom, hogy olyan pontossággal beszéljek róla, ami felkelti az érdeklődést az olvasók számára is.

2. A MALOMIPAR KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE

A malomipar országunk egyik legfontosabb élelmiszeripari ágazata. A gazdaságpolitikai hierarchiában betöltött fontossága nem változott az évtizedek-évszázadok alatt, részaránya azonban folyamatosan csökken. Az étkezés szempontjából elengedhetetlen szénhidrátok nagy részét a malomipari feldolgozásra termelt gabonákból nyerjük, azonban ezek helyes termelése és feldolgozása nélkül a szervezetünk sem jut a megfelelő tápanyagokhoz. A dolgozatomban nagy hangsúlyt fektetek az elmúlt időszakban végbement technikai fejlődésre, hiszen változás nélkül a technológia elavul, a termelés leáll, a vállalatok tönkremennek vagy az emberek egészsége megy tönkre.

2.1. Az élelmiszeripar kialakulásának története

Hazánkban évszázadokra nyúlik vissza a mezőgazdaság története. Eleinte inkább az állattenyésztés, majd a XII. századtól a földművelés vált jelentőssé. Abban az időben nem fordítottak nagy figyelmet a szántóföldek rotálására, de a XIII. századtól bevezették a nyomásos gazdálkodást, mely először 2 majd később 3 nyomásos fajtában működött. Ez annyit jelent, hogy a 3 megművelt földterületet évenként cserélgették, mindig más-más növényt termesztettek egy adott területen, és a 3 rész közül az egyik mindig pihent, bevetetlen maradt. Az eszközök fejlődésével egyre könnyebbé vált a föld megművelése, mely lehetővé tette, hogy hazánk főleg mezőgazdaságból élő országgá nője ki magát. (Baskay Tóth, 1954)

A XIII. században főleg kukoricát, búzát, takarmánynövényeket termesztettek, a hüvelyesek kis mértékben voltak jelen. A szőlőtermesztés nagymértékben növekedett, mert hazánkban több tájegységen kiváló termőtalaj van a borszőlő és csemegeszőlő termesztésére. Az élelmiszereket minden család maga állította elő. A földesurak valamint az egyház a termékadókból élt. A parasztok által előállított termékek egy részét adó formájában befizették, ezáltal gondtalanná téve a földesurak élelmiszer ellátását. (Sárváry, 1842)

Az élelmiszeripar kialakulásának kezdete a céhek korára tehető. A XIII. század közepétől beszélhetünk mészáros illetve pék céhekről, melyek fő feladata a lakosság ellátása volt, de figyelembe kellett venni az átmenő kereskedelmi forgalom támasztotta keresletet is. (Balogh et al., 1986) A céheken belül a mesteremberek inasokat fogadtak, akik kitanulták a ta-

pasztaltaktól a szakma minden csínját-bínját. A szakmai tudás fejlődése mellett nagy hangsúly volt a gépi technológia fejlesztésén is. A malomiparban a kézi vagy igaerővel működtetett malmokat felváltották a vízimalmok. A molnárok – a serfőzőkhöz hasonlóan – nem tömörültek céhekbe, a malmok nagy többsége már a XIV. században polgári kézen volt.

A városok kialakulásával a gazdasági fejlődés is felgyorsult. A XV. századra az élelmiszeriparban több mesterség alakult ki, mint például mészáros, hentes, molnár. A sütőipar is több szakmára bomlott, mint pék, fehér- és parasztpék, mézeskalácsos. A termékek minőségi ellenőrzése szigorú folyamat volt, mert a minőséget tartották kulcsfontosságúnak ebben az időszakban is. A húsvágás mesterség méreteit tekintve kimagasló helyen szerepelt az élelmiszeripari ágazatban. A mészárosok, vadvágók látták el a lakosságot megfelelő húsmennyiséggel. A nagy iramú fejlődést mutatja, hogy szinte minden városban volt Mészáros utca, ezzel mutatva, hogy milyen fontos az adott város életében a mészárosok munkája. Általában ezekben az utcákban kapott helyet a vágóhíd, míg a húst a piacok és templomok mellett árulták. (Balatoni et al., 1986)

A XVI. századtól a földesúri és jobbágyi kapcsolat normalizálódása volt megfigyelhető. A jobbágy még mindig adózott a földesúr felé, de szabadon gazdálkodhatott a földjén. A majorság megjelenésével a parasztok földhasználatát korlátozták, mert a földesúrnak is megművelhető területre volt szüksége. Ebben a korban alakult ki a kereskedelem. A megtermelt, de felhalmozott termékeket piacra vitték. A később fontos szerepet betöltő gabona export ebben az időszakban még nem volt jelentős, mert az akkori útviszonyok nem voltak megfelelőek és a szállítási költségek is magasak voltak.

A török megszállás rossz hatással volt a magyar mezőgazdaságra. A törökök kiűzése után a legtermékenyebb területeken gyér föld, néptelenség, elvadult vidék maradt hátra. Ez azonban jó lehetőség volt, ugyanis az ország helyreállítása a földek megművelésével kezdődhetett el. A XVIII. században jelentős mértékű népmozgás volt megfigyelhető, a népesség nagysága csaknem duplájára emelkedett, míg a XIX. századra ismét 1,5-szeresére nőtt. A népesség szám növekedésével több volt a munkáskéz, de a fogyasztók és ellátandók száma is megnőtt, így gazdasági specializálódásra volt szükség. Az egyes ágazatok differenciálódtak, a szállítás fejlődött és a termékek mennyisége is egyre gyarapodott. Ebben az időszakban a szántóföldi termelés egészét a gabonatermelés adta. Búza, rozs, árpa, zab, hajdina, pohánka voltak a szántóföldek növényei. A kukorica ekkor még speciális növénynek számított, szántóföldi termelése csak a XVIII. század végén vált elterjedté. (Wellmann, 1979)

A XIX. század közepére országszerte elterjedté vált a háromnyomásos gazdálkodás, lecsapolták az alföldi folyókat, szabályozták a Tiszát, így mocsarak, lápok alakultak ki, melyek lehetővé tették egyes növények elterjedt termesztését. A takarmánynövény termesztésével elterjedt az állattenyésztés is, mely nagy hatással volt az egyéb gabonafélék termesztésére, ugyanis a jól trágyázott föld, termékenyebb volt. A XIX. század közepére az egy háztartásra eső termőterület nagysága megnőtt, így elkezdett a gazdaság külföldre is termelni.

2.2. A magyar malomipar fejlődése

A malomipar fejlődése már a XIV. században elindult, amikor kézi őrléssel őrülték a gabonát a parasztok. A XVIII. századra szerencsére ez a folyamat felgyorsult, modern malmok váltották fel a kézi őrlést a technológiai fejlődésnek köszönhetően. Kezdetben a vízimalmok voltak túlsúlyban, melyek elhelyezése főleg bővizű gyors folyású folyók mentén történt. Később fejlődött ki a szárazmalom olyan helyeken ahol víz nem állt rendelkezésre. Eleinte taposómalmok voltak, melyeket kezdetben emberi erővel, később igásállatokkal működtettek, ez utóbbiakat tipró malomnak nevezték. A fejlettebb változat az igás malom, melyhez kötve az igás állatok körbe- körbe forogtak, így őrölve a gabonát. Ezek drágábbak voltak, mint a vízimalmok, de bárhol felállíthatták őket. A XVIII. századra vált elterjedté a szélmalom használata, melyek szélenergiával hajtott lapátjai nyújtottak segítséget az őrléshez.

A hazai malmok többsége paraszt malom volt, tehát az őrlés során a terményt teljes egészében beleöntötték és a korpát kézi szita segítségével szelektálták. Olyan malmok, amelyek külön szitálták a korpát csak elvétele fordultak elő. Az ország népességének növekedésével a malmok száma egyre növekedett, a XVIII. századra több mint 21.000 malom üzemelt az ország egész területén. A technika fejlődésével a magyar malmok elmaradottnak számítottak a világ malmaihoz képest, így a XIX. században változtatásra volt szükség. A malmok gyárüzemekké alakultak át ezen időszakban. Megjelentek az amerikai típusú műmalmok, valamint a hengermalmok is. Itt már nem az igás állatok ereje kellett a malom hajtásához, a hajtóerőt egy gőzgép adta. Az első gőzmalmost gróf Széchenyi István telepíttette Soproni Gőzmalom Társaság néven 1836-ban (www.chemonet.hu). A búza feldolgozás és a liszt készítése egyre könnyebbé vált a technika fejlődésével, olyannyira, hogy az 1862-es londoni világkiállításon csodájára jártak a magyar búzának és az abból készült lisztnek. Egyre több gőzmalom épült, mert a kerekedők meglátták a búza és liszt export értéket, ezáltal még többet termeltek e gabonából.

Ganz Ábrahám gyára túlszárnyalta a technika fejlődését és korszerűsítette a malomipari gyári gépeket ezzel felülmúlva a nemzetközi piacot. A fejlődés során három eljárás alakult ki, mely jelentős mérföldköve a gabona feldolgozásának: simaörlés, magas örlés és félmagas örlés. A simaörlés csak liszt és korpa gyártására irányult. A magas örlés lehetővé tette a dara kiterjesztését, míg a félmagas örlés során ezen előbbieket kombinálta, de alacsonyabb gazdasági költségekkel. (Szekeres, 1967)

Az első világháború, és a trianoni békeszerződés aláírása után az ország területe egyharmadára csökkent, így indokolt volt a gazdaság szerkezeti átalakítása. A birodalom szétesésével a kereskedelmi kapcsolatok átalakultak, számuk lecsökkent, és ha még nem lett volna kellően kimerülve az ország a háborúk után az 1924-es infláció tovább rontotta a gazdaság állapotát. Az ország népessége 50 millióról 7,6 millióra csökkent a malmok száma pedig 17.304-ről 5095-re. Szerencsére az exportra termelő malmok legnagyobb része Budapesten és az Alföldön működött, így az új méreteket öltő országunk nem szenvedett akkorra export hátrányt, mint az széthullott birodalom többi része, de ugyanakkor a nagy gabonatermelő vidékek elcsatolásra kerültek ezzel nehezítve a megfelelő termelési folyamatokat. A malmok nem voltak kihasználva, jelentős számukat bezárták, munkásaikat elküldték. Az addig exportra termelő hazánk, importra szorult, hogy megállítsa a háború után jelentkező éhínséget. (www.mek.oszk.hu)

A gabona minőségének romlásával és a világpiaci áraktól való elmaradásával az export egyre nehezebb helyzetbe került. Ennek kiküszöbölésére és a minőség folyamatos ellenőrzésére létrehozták a Magyar Királyi Országos Gabona- és Lisztkísérleti Állomást (a mai Malom- és Sütőipari Kutatóintézet jogelődjét). (Balatoni et al., 1986) Az 1929-33-as gazdasági válság leengedte a gabona árát, ennek megsegítésére az állam létrehozta a boletta¹ rendszert, mely valamilyen mértékben támogatta a gabona árát.

A II. világháborút követően eleinte még fenntartották a terménybeadási kötelezettséget valamint a liszt- és kenyérjegyrendszert, de később ezt fokozatosan eltörölték. Az 1950-es évek elején több turnusban privatizálták a magyar malmokat, ezzel is nagyobb kontroll alá vonva a termelést. A gabona minőségét folyamatosan ellenőrizték, új fajtákat tökéletesítettek, melyek ellenállóbbak voltak az időjárással, gyomokkal szemben. 1962-ben összevonásra került a malomipar a terményforgalommal, ezáltal a két gazdasági ágazat egymásra utaltsága

¹ Jelentése: gabonajegy; az 1929-31-es válság idején a gabonatermelés ösztönzésére bevezetett, a nagybirtokosok és a külkereskedők érdekeit szolgáló ártámogatás (Forrás: www.kislexikon.hu)

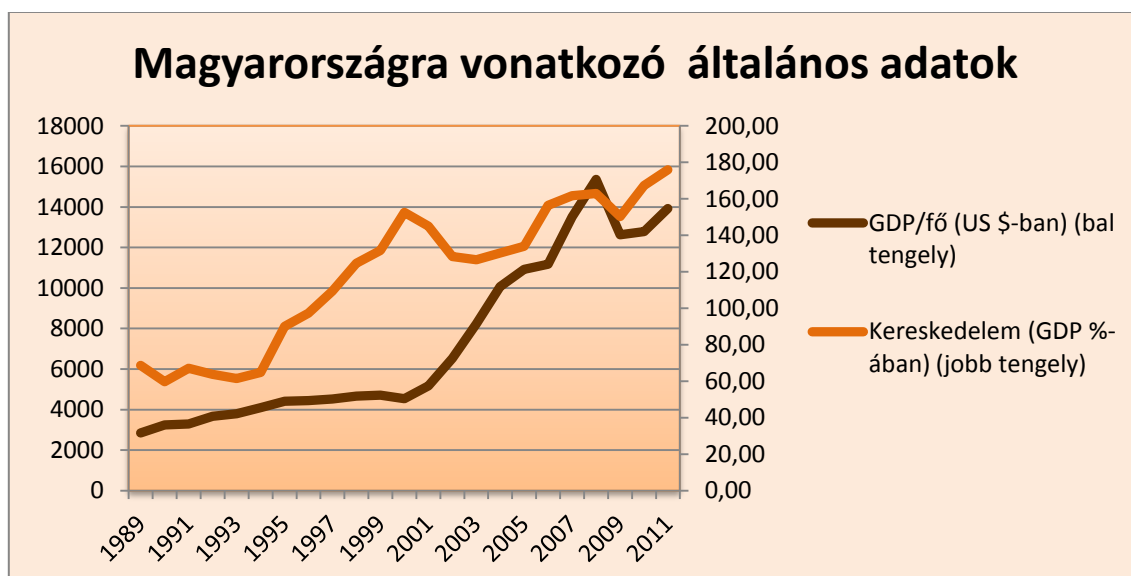
még kiélezettebbé vált. Nagy irányú fejlődés következett a gazdaságban ekkor, malomipar újra világkorát érte. A technika fejlődésével egyre funkcionálisabbak lettek a gyárok, hatalmas tároló silók épültek, mert a gabona rövidebb aratási idejét figyelembe véve nagyobb munka hárult egy-egy malomra. Az idő előre haladtával egyre inkább visszaszorult a mezőgazdaság szerepe a gazdaságban, és ez nem csak hazánkban, de az egész világban megfigyelhető jelenség. A mezőgazdaság vezető szerepét felváltotta a szolgáltatási szektor, de még az ipari ágazatok is előrébb szerepelnek az agrárterületeknél.

3. A MALOMIPART ÉRINTŐ GAZDASÁGI ADATOK ÉRTÉKELÉSE

Az alábbi fejezetben jellemzően a mezőgazdasági adatok elemzésével foglalkozok, de a téma pontos megismeréséhez először hazánk gazdaságát mutatom be néhány általános illetve mezőgazdasághoz kapcsolódó adat segítségével. A téma pontos megismeréséhez először tisztában kell lennünk az ország mezőgazdasági potenciáljával. Magyarország gazdaságában nagy hangsúly volt a mezőgazdaságon, ám az iparosodás során és a szolgáltatási szektor előretörésével ez a mérték egyre inkább csökken. A gazdasági elemzésekhez többek között a mezőgazdaság hozzáadott értékét, a gabonahozam alakulását, illetve a mezőgazdaságban dolgozók arányát vizsgálom az alábbi három alfejezetben.

3.1. Helyzetkép hazánk gazdaságáról, azon belül a mezőgazdaságáról

Az 1. ábra elkészítéséhez az IMF és a Világbank adatbázisát használva 1989-től 2011-ig vizsgálom a folyamatok alakulását. Fontosnak tartom a hosszú idősor vizsgálatát, hiszen így lehet egyértelműen vizsgálni a kialakuló trendeket. Az ábrán a egy főre jutó GDP mértékét vizsgáltam US \$-ban kifejezve (bal tengely), illetve a kereskedelem szerepét a GDP %-ában (jobb tengely). Fontos a két tengely elkülönített használata, hiszen a két mutatószám mértékegysége nem egyezik meg.

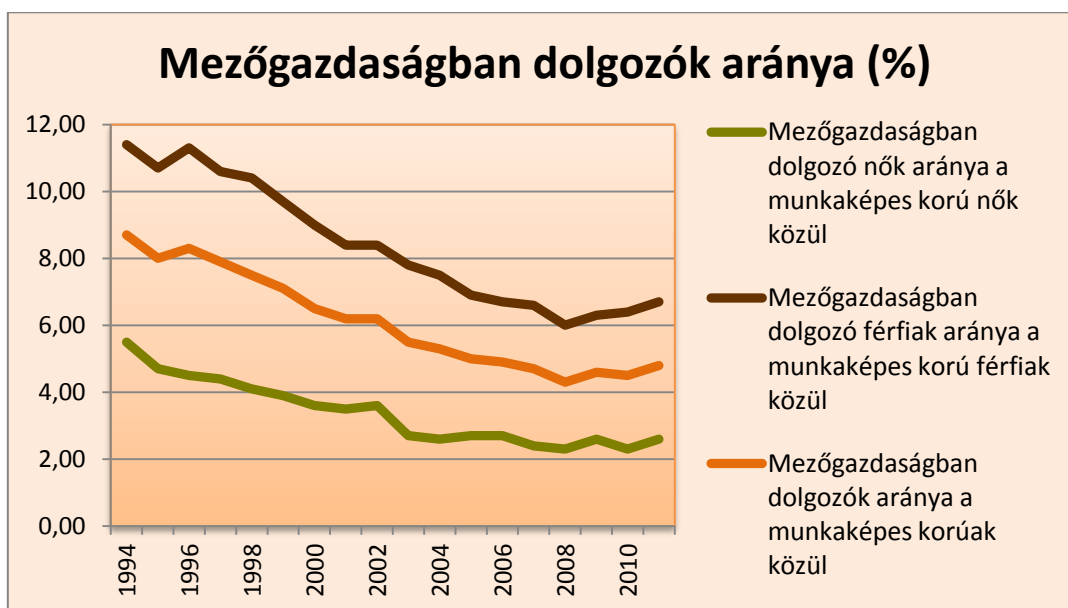
1. ábra: Magyarországra vonatkozó általános adatok

(Forrás: IMF és Világbank adatai alapján saját szerkesztés)

Az első ábrán elsőként az egy főre jutó GDP-t kell megfigyelni. A bal tengelyen található értékek (melyek ehhez a mutatószámhoz tartoznak) US \$-ban vannak szerepeltetve. A grafikonon jól látható, hogy az 1989-es évben az egy főre eső GDP csupán 3000 US \$ körül mozgott, mely nagyon lassú emelkedéssel érte el 2000-re a 4000 \$ körüli értéket. Ez az év fordulópontnak tekinthető, hiszen az értékek ugrásszerű, dinamikus növekedését figyelhetjük meg. A 2004-es EU csatlakozás egy újabb löket volt az ország gazdaságának, melynek eredményeként a grafikon értéke 2007-re elérte az eddigi legmagasabb majdnem 16.000 \$-os nagyságot.

A 2008-as gazdasági válság hatása jól látható, hiszen hozzávetőlegesen 3000 \$-os visszaesés látható az ábrán. A tendencia azonban újra emelkedő irányt mutat, így a GDP/fő alakulása opcionális. Ezekkel az értékekkel világviszonylatban inkább közép tájt mozgunk, míg ha csak az Európai Unió országait vizsgáljuk az ország-rangsorban inkább az alsó harmadban helyezkedünk el. (Világbank)

A kereskedelem aránya is folyamatosan nő, ám annak a tendenciája hullámzóbb. A jobb oldalon található értékek százalékban vannak kifejezve, és jól látható, hogy míg 1989-ben a kereskedelem nagysága a bruttó hazai termék csupán 65%-a volt, addigra ez az érték 2011-re már a 180%-os értéket súrolja. A kereskedelem mértéke tehát folyamatosan és határozottan emelkedik, így az egyes szektorokban a kereskedelmet támogató intézkedések elengedhetetlenek egy ország számára.

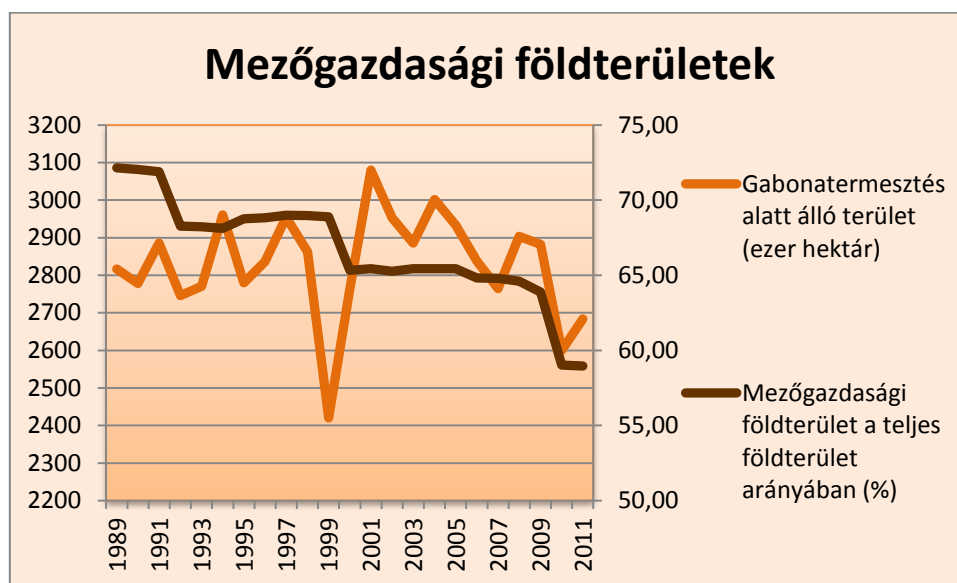

2. ábra: Mezőgazdaságban dolgozók aránya

(Forrás: Világbank adatai alapján saját szerkesztés)

A 2. ábrán a mezőgazdaságban dolgozók arányát mutatom be. A grafikonon 1994 és 2011 között vizsgálom az adatokat. A tendencia szemmel láthatóan monoton csökkenő akár a férfiakat akár a nőket vesszük alapul. Az 1996-os évtől kezdve az arányszám az 1/3-ára esett vissza. Abban az évben a munkaképes korú férfiak 11 %-a dolgozott a mezőgazdaságban, míg ez az arány 2011-re csupán 7% volt. A nők esetében az arányszám kezdetben csupán 5,5% volt, míg 2011-re mezőgazdaságban dolgozó nők aránya csupán 3 %.

A fent említett tendencia véleményem szerint azzal magyarázható, hogy azok akik eddig a mezőgazdaságból éltek, áttértek valamely más szektorba, így a foglalkoztatottak aránya folyamatosan csökken. Ennek a kiváltó oka egyrészt a mezőgazdaság kiszámíthatatlansága, másrészt a nehezebb feltételek. Kevés az állam által nyújtott támogatás, bár a 2008-as évtől kicsit emelkedik az arányszám, mert elkezdtek támogatni a mezőgazdasági termelést. Előtérbe helyezik a BIO termelést, így azok akik erre szakosodnak nagyobb támogatást kapnak ez Európai Uniótól. Az állam is kezd odafigyelni a mezőgazdaság alakulására, hiszen mindenki számára világos, hogy élelmiszer nélkül senki nem létezhet, így ha annak előállításához nem biztosítják a megfelelő feltételeket, az ország egésze, sőt a világ egésze ellehetetlenedik.

3. ábra: Mezőgazdasági földterületek

(Forrás: Világbank adatai alapján saját szerkesztés)

A 3. ábra a mezőgazdasági földterületek eloszlását mutatja. A barna színnel jelzett értékek a mezőgazdasági földterületek nagyságát mutatják a teljes földterület nagyságában, míg a narancssárga színnel jelölt értékek e gabonatermesztés alatt álló területet mutatják hektárbab kifejezve. Az adatokat 1989 és 2011 között értékelem, mert itt is fontosnak tartom a hosszú idősorok vizsgálatát.

Az diagramon jól látható, hogy a mezőgazdasági földterület nagysága minimálisan, de csökken. Míg 1989-ben még a földterület 72%-a állt mezőgazdasági művelés alatt, addig 2011-ben csupán a 60%-a. Ennek a legfőbb oka, hogy az új beruházások telephelyei mind mezőgazdasági földterületi területtől veszik el a helyet. Okként felsorolandó továbbá, hogy a városok terjeszkedése, kiszélesedése, határaik feszegetése is a mezőgazdasági földterületek kárára változik.

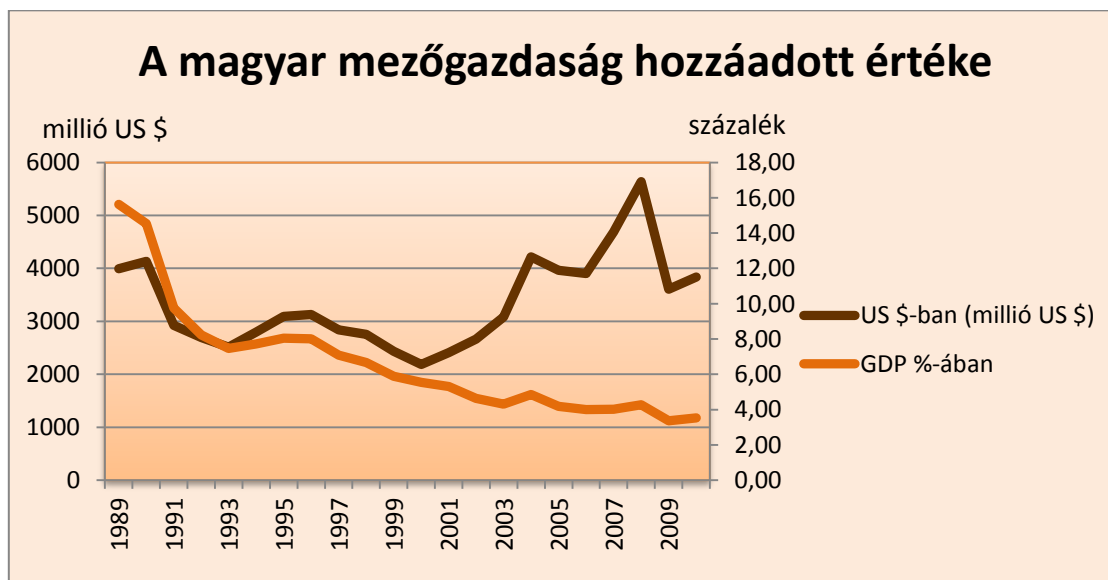
A gabonatermesztés alatt álló területek nagysága az évek során folyamatosan ingadozik, de hozzávetőlegesen, átlagosan 3000 hektár körül mozog. Az ingadozás főként a vetésforgó miatt van, így ha egy évben nagyobb területen termesztenek gabonát, akkor a következő évben cserélni kell a növényzetet, mert a tápanyag-utánpótlás így biztosított.

3.2. A magyar mezőgazdaság hozzáadott értéke 1989-től 2010ig

A mezőgazdaság kulcsfontosságúnak számított a rendszerváltást megelőző időkben, azonban ez a tendencia a kommunizmus megszűnése után zuhanórepülésbe kezdett. Magyarország hosszú évtizedeken keresztül mezőgazdaságból élő ország volt, amit később az ipar váltott le. A globalizáció hatására a XXI. századra a világon a szolgáltatási szektor előretörése figyelhető meg, aminek hátrányát legnagyobb mértékben a mezőgazdaság érzi szerte a világon. Ezen iparág elengedhetetlen a világon, mégis nagyon kevesen látnak benne potenciált. Sok munka jár vele viszont a sikere sok külső tényezőtől függ. Az időjárás kiszámíthatatlansága, a vetőmagok minősége, az alkalmazott földművelő technikák hatékonysága mind befolyással vannak a termés alakulására.

Azon mutatószám, mely a GDP %-ában vizsgált hozzáadott értékkel foglalkozik arra ad rávilágítást, hogy a vizsgált időszakban mennyi volt a mezőgazdaság hozzáadott értéke a bruttó hazai termék arányából. Az 4. ábrán jól látható, hogy Magyarországon a mezőgazdaság 1989-ben, a rendszerváltás évében még 15,63%-os hozzáadott értékkel rendelkezett. 4 év alatt 1993-ra elérte a 7,41%-ot, ami 50%-os csökkenést jelent.

Ezt követően néhány évig még emelkedett a mezőgazdaság hozzáadott értéke, de végérvényesen 1999-től kezdett monoton csökkenésbe. A legfrissebb, 2010-es adatok szerint a mezőgazdaság potenciálja, mindössze 3,53%, ami a rendszerváltozásban megfigyelt adatok egy ötöde.

4. ábra: A magyar mezőgazdaság hozzáadott értéke

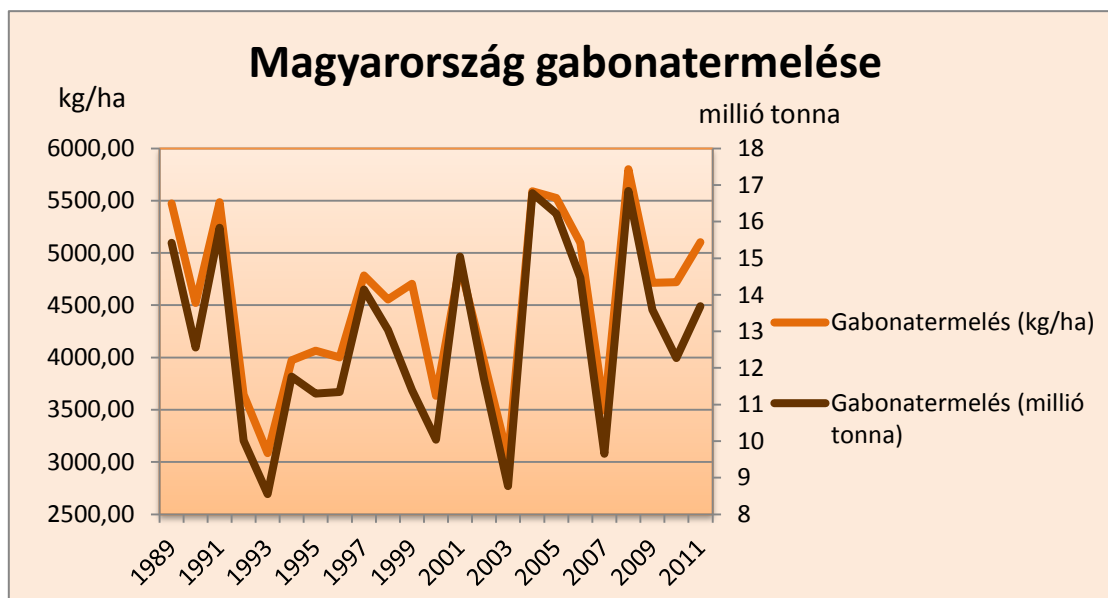
(Forrás: Világbank adatai alapján saját szerkesztés)

Az ábrán szemléltettem a dollárban kifejezett hozzáadott értéket is. Az évek során megfigyelhető Magyarországon egy hullámzó teljesítmény. 1989-ben majdnem 4 milliárd US\$ volt, mely értéke 2000ig folyamatosan csökkent. A növekedés az ezt követő évben indult el, és a vizsgált időszak csúcspontját 2008-ban a válság évében érte el 5,6 milliárd dollárral. A válság hatására a dollárban kifejezett hozzáadott érték is nőtt, ami azért érdekes, mert ha a GDP-t %-os eloszlását vesszük, akkor az arányok fordítottak. Csökkent a mezőgazdaság részaránya a GDP-ben, ugyanakkor a dollárban kifejezett értéke folyamatosan nő. Ez nagyrészt az infláció, és a dráguló élelmiszeripari nyersanyagok árának köszönhető

3.3. Hazánk gabonatermelése

Az élelmiszeripar egyik vezető iparágában, a malomiparban kulcsfontosságú, hogy megvizsgáljuk a gabonahozam alakulását. Erre két módszer ad lehetőséget: az egyik esetben vizsgáljuk a hektáronkénti megtermelt gabonát, a másik opció során pedig az összes gabonatermelést tonnában kifejezve. Elemzésemben mind a kettőre kitérek.

A Világbank adatbázisát felhasználva a 5. ábrán jól látható Magyarország jelentős mértékű gabonatermelése, melynek legfőbb oka az ország jó adottsága. A gabona termelékenységére nagy befolyással van az időjárás, a biotechnológiai fejlődés, a termőhely valamint a búza fajtája. (Erdei - Szániel, 1975) Időjárás tekintetében logikus, hogy adott esetben száraz, vagy túlságosan esős idő esetén nem terem olyan minőségű gabona, ami a feldolgozóipar számára hasznos lenne. Vegyük például a búzát. Túlságosan esős időben a búzaszem víztartalma túlságosan magas lesz, ami ugyan növelni fogja a súlyát, de az eltarthatóságát nem, így gyorsabban kell felhasználni, mint a kevésbé nedves búzát. (Adorján et al., 1942) Ugyanakkor a túlságosan száraz búzaszem belseje, ami a tápanyagokat és a fontos anyagokat tartalmazza, megsérül, megrepedezik, így a búzát rosszabb minősítésbe sorolják be.

5. ábra: Magyarország gabonatermelése

(Forrás: Világbank adatai alapján saját szerkesztés)

A gabonahozam vizsgálatok megállapítható, hogy Magyarországon 1989-től kezdve folyamatosan ingadozik a termelés. A legfontosabb momentumokat kiemelve a mélypont 2003-ban volt, amikor egy hektáron mindössze 3038,86 kg búza termett. Ebben az évben az összes gabonatermelés hazánkban 8,77 millió tonna volt, ami szintén a legalacsonyabb érték a vizsgált időszakban, természetesen az egy hektárra eső megtermelt gabona mennyisége hatással van az összes gabonatermelésre is, így ez a következtetés evidens.

Ennek oka az volt, hogy abban az évben nagyon kevés csapadék esett, viszont a nyár nagyon forró volt és ezek a feltételek nem ideálisak a kalászkok megfelelő fejlődéséhez. (OMSZ, 2002-2003) A legkiemelkedőbb év mind az egy hektárra eső, mint az összesen megtermelt gabona mennyiségében 2008 volt, mert ebben az évben hektáronként 5800 kg gabona termett, így abban az évben az összes termelés több mint 16,8 millió tonna volt.

Összességében elmondható, hogy az ország termelési adatai jók, hazánk szükségleteit hozzávetőlegesen kielégítik. Magyarország fekvése nagyobb teret enged a mezőgazdaságnak, így a termelési átlagunk általában jó értékeket produkál. A mezőgazdaság hozzáadott értéke azonban folyamatosan csökken. Ez a szolgáltatási szektor rohamos fejlődésével még inkább csökkenő tendenciát fog mutatni, viszont az országnak szüksége van élelmiszerellátásra, így a mezőgazdaság fejlesztése elengedhetetlen egy ország gazdaságpolitikájában.

A következő fejezetben a malmai termelés részletezése kerül előtérbe. A termeléshez kapcsolódó csomagolási alternatívák és a szállítmányozási rendszerek is fontos részét képezik majd a 4. fejezetnek, melynek célja, hogy testközelből betekintést engedjen a konkrét malmai termelés folyamatába,

4. A MALMI TERMELÉS FOLYAMATA

A malmi termelést két fő részre lehet bontani: fő illetve melléktermék előállításra. Azokban a malmokban melyeknek a fő profilja a búza felhasználása, azokban a főtermékeket két típusra bonthatjuk: finomlisztekre és kenyérlisztekre. A malomipari termelés gyártási folyamata 7 lépésből áll. A folyamat a gabona beérkezésétől a csomagolási fázisig tart. Minden lépés elengedhetetlen, mert az egyes fázisok kimaradása a gyártási folyamat zavarát okozza.

4.1. Késztermék előállítás

Az első momentum az alapanyag beszerzése, mely speciális módon történik a malomiparban. Az egyes termelőkkel történő szerződéskötés előtt a cégen belüli megbízott személyek mintát vesznek a terményből, amit a minőségellenőrzési laborban bevizsgálunk. Ha a termény megfelelőnek minősül, akkor engedélyezik a beszállítást. Ez lesz a gyártási folyamat 2. lépése. A beérkezett gabonát a szemes laborban ellenőrzik. Így lehet kiküszöbölni, hogy a korábban jóváhagyott terményt valóban olyan minőségben szállítják be, ahogy az első ellenőrzésen volt. Ezen ellenőrzési pontban vizsgálják többek között a gabona nedvességtartalmát, keverékességét és a fehérjetartalmát is. (Kupric, 1954)

6. ábra: A termelési folyamat első szakasza

(Forrás: saját szerkesztés)

Ha a minőség ismételten megfelel az elvárásoknak, akkor a gyártási folyamat harmadik lépéseként a betárolási folyamat következik. A minőségellenőrzési labor teljes körű laboratóriumi vizsgálatot végez, ami azért szükséges, hogy az egyes minőségi szintű gabona melyik silóba kerüljön. Minden siló más és más minőségi jellemzőkkel bíró gabonát tartalmaz, ez a későbbi gabonakeveréshez majd lisztkeveréshez szükséges. A gyártás negyedik lépése az őrlési folyamat, ahol a beérkezett gabonából előállítják a félkész és késztermékeket. Ezeket a termékeket a későbbiekben részletezem. Az ötödik és hatodik lépés a félkész termékek és késztermékek előállítása. Minden lépési folyamatot minőségileg ellenőriznek. (Farkas, 1985)

7. ábra: A termelési folyamat második szakasza

(Forrás: saját szerkesztés)

A folyamat utolsó lépése a csomagolás. Három kiszerelési módot különböztetünk meg ebben a malomban: ömlesztett, zsákos és lakossági kiszerelés. A zsákos kiszerelési opciónál műanyag és papírzsák lehetséges. Ez utóbbit csak néhány cég külön kérésére használják. A műanyag zsákok 40 kg lisztet tartalmaznak, míg a papírzsákba 20 kg liszt kerül. A termelés szempontjából vannak fő- illetve melléktermékek. A főtermékeket is két csoportba lehet osztani aszerint, hogy a termelés során közvetlenül keletkezik, vagy pedig keverés útján jutunk hozzá. A gabonaszem szerkezete 3 fő részből áll, ezek adják főleg a csoportosítás alapját. A héj, a magbelső és a csíra azok a részek melyek őrléséből illetve keveréséből termelődnek a fő illetve melléktermékek. (Farkas, 1985)

Fontos megjegyezni, hogy az egyes lisztek kódszám szerinti besorolását a Magyar Élelmiszerkönyv irányelvei határozzák meg. A malomiparra vonatkozó irányelveket az MÉ-2-201 számú irányelvek szabják meg, ahol a 2-es szám a főcsoport száma, amely a növényi részekből előállított élelmiszereket taglalja, azon belül pedig a 201-es alcsoport foglalkozik részletesen a malomipari termékekkel. A besorolások első betűje mindig az adott gabonára vonatkozik, a második - és harmadik- betűje a fogósságot mutatja, míg az ezeket követő két illetve háromjegyű számok a termék hamutartalmára vonatkoznak. (Magyar Élelmiszerkönyv)

A BL-55 és a BL-160 lisztek közvetlenül keletkező főtermékek, melyek közül a BL-55 az általunk is jól ismert búza finomliszt, a BL-160 pedig sötét kenyérliszt. Ez a két alaptermék, melyek keveréséből és tovább szitálásból keletkeznek az alábbi lisztek: fehér búzakenyérliszt, félféher búzakenyérliszt, búzarétesliszt, kekszliszt, tésztaipari búzaliszt, Graham-búzaliszt, étkezési búzadara, teljes kiőrlésű búzaliszt.

A melléktermékek, melyek a termelés során ráadásként keletkeznek és nagyjából egy búzaszem 10%-át teszi ki, ugyanúgy értékesítésre kerülnek, azonban az áruk érthető módon alacsonyabb, mint a főtermékeké. Ilyen melléktermék a korpa, a búzacsíra és a takarmányliszt. Ezek közül a legértékesebb a búzacsíra, ami a búzaszem legtöbb fehérjéjét és tápanyagát tartalmazza, azonban a leggyorsabban is romlik. Nagyon vizes a szerkezete, és ha nem használják fel egy hónapon belül, akkor megkeményedik, és összeáll.

4.2. Egy modern malom termelési kapacitása

Közgazdászként fontosnak tartom a megállapítások és feltevések bizonyítását konkrét adatok segítségével. Az előző alfejezetben már részletezett fő illetve melléktermékek termelhetőségét szeretném bemutatni egy Közép-Európában is jelentős cégcsoport egyik hazai malmi termelés néhány adata segítségével. A GoodMills Magyarország Malomipari Zrt. Tiszapalkonyán működő malmában kizárólag búzafeldolgozás történik, így a többi malomipari termék esetében ez az üzem nem szolgál releváns példaul. Azonban, hazánkban a gabonatermelés a legjelentősebb a mezőgazdaság tekintetében, így esett a választás e cégre.

A piaci lefedettségét mi se bizonyítja jobban, mint a színes termékskála. A főtermékeket 1/1-es, azaz 1 kg-os kiszerelt formában is értékesítik. Ezek összetétele általában normál finomlisztből (BL-55), réteslisztből és étkezési búzadarából áll. Az 1/1-es lisztek közül legnagyobb mennyiségben a Miskolci termékeket állítják elő, mely a korábbi miskolci malom saját

terméke volt. A Lidl és a Penny is egyre nagyobb részesedéssel bír a megrendelések terén, így a Lidl számára gyártott Castello és a Penny számára gyártott Durafood kiszerelése is jelentős. Egy 8 órás műszak alatt, ha csak kiszerelt lisztet kellene előállítani, akkor összesen 50 raklap késztermék készülne el, 10-es zsugorozással, ami 40 tonna lisztnek felel meg. E mellett természetesen keletkezik melléktermék is, melyet korábban részleteztem. A cégcsoport többi malmában állítanak elő még 2 kg-os illetve 5 kg-os lisztet is. A kiszerelő gépsor által előállított késztermékek fontos részét képezik az értékesítésnek, mert a nagyobb áruházláncokkal kötött szerződések miatt hétről hétre egyre nagyobb mennyiségű lisztet kell ilyen módon előállítani.

A főtermékek két nagy csoportja a finomlisztek és a kenyérlisztek. A finomlisztek közé tartozik az általános BL-55, melyből havonta átlagosan 3.500 tonnát termelnék, melynek legnagyobb részét ugyanilyen formában értékesítik. Ide tartozik például a rétesliszt vagy a kelttészta-liszt. A kenyérlisztek közül a BL-80-asra a legnagyobb a kereslet, melyből havonta átlagosan 1.600 tonna termelődik. A melléktermékek közül pedig a legnagyobb mértékben a búzakorpa keletkezik, melyre kötelező heti előtervezet van, így tudják biztosítani a havi átlagos 850 tonna mennyiséget.

4.3. Csomagolási alternatívák

Minden termelő ágazat életében fontos mérföldkő a csomagolás kérdése. Inkább gazdaságos, környezetbarát, design-os vagy egyedi? Ezek mind plusz költséggel járó ámde kötelezően megvalósítandó feladatok. Valamilyen formában minden terméket értékesíteni kell, így a csomagolás sosem maradhat ki a folyamatból. Az, hogy a csomagolásnak milyen funkciókat kell eleget tenni a következőkben részletezem. Minden csomagolással kapcsolatos szakirodalom először a csomagolás, mint fogalom meghatározásával kezdi. Konkrét, mindenki által elismert fogalom viszont nincs, rá, így nagyjából úgy lehetne megfogalmazni a csomagolást, mint fogalmat, hogy az a művelet, melynek során biztosítjuk az áru értékének csökkenése nélküli továbbértékesítést. (Tiefbrunner, 2010)

Már korábban említettem, hogy a csomagolás nagyon fontos marketingeszköz lehet, hiszen adott esetben ugyanolyan minőségű, de más módon csomagolt termékek ára nagymértékben különbözhet egymástól. Ez nagyon jó eszköz a vállalatoknak a profitszerzésre, hiszen csak egyszer kell kifejleszteni egy terméket viszont ha két különböző módon csomagolják,

rögtön különböző árat kérhetnek érte. Erre nagyon jó példa a malomipari búzaliszttermelés. Egy nagyáruház polcain több tíz féle hagyományos búza finomlisztet, malomipari szaknyelven BL-55-ös lisztet lehet kapni. Érdekes azonban végignézni a lisztárakat. Kezdve egészen az olcsó kategóriáستól haladva a legdrágább minőségű liszttekig. Mitől lehet mégis drágább két különböző csomagolású, de hasonló kizserelésű liszt?

Erre a kérdésre a válasz elsősorban a csomagolásban rejlik. Érdekes módon az olcsóbb kategóriás lisztok csomagolása egyszerű, a tasakok nem túl színesek, míg a drágább lisztok csomagolása színes, díszes. (Czékus, 2009) A funkciója és anyaga mégis teljesen egyforma. Mindkettő papírtasak, és mindkettőbe ugyanolyan minőségű BL-55-ös liszt kerül. Más minőségű nem is kerülhetne, hiszen az élelmiszeripari szabványnak meg kell felelni.

A másik tényező, ami drágíthatja a termékeket, az a marketing. Ha továbbra is a liszt példájánál maradunk, akkor sosem látjuk a televíziók vagy az újságok hirdetésiben az adott terméket, de a magasabb árfekvésű termékek „rászorulnak” a marketing eszközeire, hiszen valami pluszt kell nekik nyújtani ahhoz, hogy azt a terméket vegyék meg. Konkrét példával élve a GoodMills Magyarország Malomipari Zrt két termékét hasonlítom össze. Tiszapalkonyán állítják elő a Tesco számára a lisztet, míg Komáromban állítják elő a Nagyi titka nevezetű lisztet. Mindkét termék esetében az alap BL-55-ös lisztet vizsgáljuk. A Tesco liszt hozzávetőleges ára 100Ft, míg a Nagyi titka ára nagyjából 170Ft körül mozog. (web: bevasarlas.tesco.hu) Két termék, ugyanazon cég, különböző árak. Ha megfigyeljük a két termék marketing eszközeit, akkor a Tesco liszt soha, sehol nem kerül reklámozásra, míg a Nagyi titka lisztet rendszerint reklámozzák valamilyen marketing eszközzel. Ezek költségét természetesen mi, vásárlók fizetjük meg

Fontos kérdés, hogy miért választja a malomipar a kizserelt lisztok értékesítésénél a papírzacskós kizserelést. Különbséget kell tenni a zacskó és a tasak elnevezés között, hiszen sokszor használjuk a két szót egymás szinonimájaként, mégis szerkezeti eltérés van a két elnevezés között. Tasakba általában 100g töltőtömeg alatt csomagolnak, míg zacskóba 10 kg-os töltőtömeg is kerülhet. A két termék négyzetmétertömege is logikus módon eltérő, hiszen annak a csomagolóeszköznek, melynek 10 kg-ot kell kibírnia strapabíróbbnak kell lennie, a másikkal szemben. Évtizedek óta így csomagolják a lisztet, azonban meg kell vizsgálni azokat a tényezőket, amelyek arra ösztönzik a termelő vállalatokat, hogy ezen a módon csomagolják termékeiket.

A legfontosabb tényező, hogy a papír újrahasznosítható, így a legfontosabb környezetvédelmi kötelezettségnek eleget tud tenni a vállalat. A költséghatékonyság is visszaköszön, hiszen ez az egyik legolcsóbb csomagolási eljárás, ha papírba csomagolnak egy terméket. (Tiefbrunner, 2010)

A malomipari termelés során az úgynevezett sík rakodólapos egységrakományos értékesítést kedvelik. Ennek előnye, hogy az egységrakományra meghatározott számú vagy súlyú zsák vagy zsugor kerül, melyeket körbefóliáznak és egységként értékesítenek. A rakodólapok mérete változó, de általában a 80cm X 120cm-es nagyságot részesítik előnyben. Ezen raklapnak két fajtája van: az úgynevezett egy utas és a több fordulóra tervezett. Természetesen az egy utas raklap kevésbé strapabíró, könnyebben tönkremegy, míg a több fordulóra tervezett sík rakodólap jobb minőségű, de drágább is. Az egyes cégek, akik leadják a megrendelésüket az adminisztrációs irodába kérhetik, hogy az árut egy utas vagy több fordulósnak raklapra tegyék. Az utóbbi esetben viszont a raklapokat üresen vissza kell szállítani, vagy az áru átvételekor csereraklapokat kell biztosítani a szállítást végzők számára. (Szegedi - Prezenszki, 2008)

A hazai malomiparra vonatkozó raktározási rendszerek általában egyszerű rakodóterületű épületekből, azok meghatározott helyiségeiből és meghatározott rakodóeszközökből állnak. Mivel élelmiszeripari ágazatról beszélünk, nincs szükség nagy raktárépületekre, mert a korlátozott szavatossági idő, és a folyamatos, „just in time” rendszerű termelés és értékesítés arra ösztönzi a vállalatokat, hogy a raktárépületeik minél kisebbek, helyhatékonyabbak és praktikusabbak legyenek.

A malomiparban háromféle termék raktározásáról kell beszélni. Az egyik a beérkező búza, a másik az ömlesztett liszt, a harmadik pedig maga a kiserelt (zsákos vagy zacskós) liszt. A beérkező búzát silókban tárolják, ahol megfelelő hőmérsékleten, bizonyos időközönként keringtetve, minőségük szerint külön-külön tárolják a későbbi, folyamatos felhasználásra. Az ömlesztett lisztekkel két dolog történhet. A termelés során úgynevezett cellákba kerül a kész liszt, amikből vagy lezsákolás, vagy közvetlen tartályba töltés következik. Vannak olyan malmok, ahol építenek úgynevezett liszt silót, amelybe az elkészült terméket tudják tárolni, így a termelés során nem lehet fennakadás a folyamatosan érkező lisztmegrendelésekre.

A raktározás szempontjából legnagyobb fejtörést okozó malomipari termék a kiserelt liszt. A raktárépületnek megosztottnak kell lennie, mert nem tárolják egy térben a főterméket a melléktermékkel. Ezeket a termékeket úgynevezett darabáru-raktározási rendszerek tudják megfelelően koordinálni.

Ezeknek két főtípusa van: egyedi darabáruk és egységrakományba foglalt darabáruk. A malomiparban csak az egységrakományos módozatról beszélhetünk, hiszen az egyedi darabáruk speciálisan készített kisebb méretű, vagy egyedileg kezelt nagyméretű termékek. A termelés során az egységrakományt két mértékegységgel mérik. Az egyik a zsugor, ami 10 zacskó 1 kg-os lisztet tartalmaz, illetve a raklap, ami pedig a rajta lévő liszt fajtájától függően általában 8 mázsa körül van. Az egységrakományokat kezelő raktáraknak feladatuk szerint 2 típusa van: teljes egységrakományokat kezelő raktárak illetve kombinált raktárak. A kettő között a különbség csupán annyi, hogy a kombinált raktárakban az egységrakományok megbontása engedélyezett, míg az első alternatívánál az egység csak teljes egészében értékesíthető. A malomipari raktárak általában monostruktúrájúak, vagyis a tárolt termékek választéka alacsony, amely megkönnyíti a raktározási rendszer kialakítását is. (Prezenszki, 2010)

A következő alfejezetben azon raktározási rendszerekkel foglalkozom, melyek a hazai malomipart érintik. A csomagolás nagyon fontos tényező a raktározás szempontjából is. A rossz csomagolási eljárás megnehezíti a raktározási folyamatokat. A nem megfelelően összeállított kiszerelések sérülése fennakadást okoz a raktározási láncban, nem beszélve a gazdasági vonatkozásokról, mely során vesztesége keletkezik a vállalatnak. A raktározás során ugyanúgy raktározni kell a csomagolóanyagot, mint a készterméket, és ezeket optimalizálni is szükséges. A csomagolás fő célja tehát, hogy az áru sérülésmentes továbbértékesítését biztosítsa, a termelés után az anyagmozgatás a lehető leggyorsabb legyen, illetve az anyagáramlás a lehető legrövidebb idő alatt végbemenjen. (Böröcz - Mojzes, 2008)

4.4. Szállítmányozási rendszerek fontossága

Ahhoz, hogy a szállítási rendszerekről beszélhessünk először meg kell említeni azt a területet ahol magát az árut tárolják. A raktárépületek és kialakításuk kulcsfontosságú egy gyárterület kialakítása során. Az előző alfejezetben már beszéltem az anyagmozgató rendszerekről, melyek használata akkor lesz hatékony, ha a hozzá legjobban illeszkedő raktárkialakításra törekszünk. Egy raktárépület kialakítása akkor hatékony, ha egy légtérben akár többféle funkciót ellátó terület is kialakításra kerül. A raktár fő feladata az áruegységek tárolása, és kiszolgálása. A dokkoló kapuk kialakítása kulcsfontosságú a raktárban. A modern technika vívmányai lehetővé teszik az állítható platót, az raktár és a teherautó közötti átkötő terület elektromos mozgatását, a rámpák vagy az egyes targoncák útvonalának kialakítását.

A raktárak magassága speciális funkciót tölthet be. Az alacsonyabb raktárak akkor praktikusak, ha nagyobb terület áll a rendelkezésre, vagy a benne tárolt áruk tárolási ideje rövid. (Pokrovenszki)

Magyarország adottságai nagymértékben korlátozzák az árumozgatási rendszereket. Országunk kis területen fekszik, ahol a nagyobb folyókon sincs olyan nagymértékű áruszállítás, a légi szállítás pedig nem lenne költséghatékony a rövid távolságok és a nagy költségek miatt. A leginkább előforduló szállítási módok a vasúti és közúti szállítási rendszerek. A malomipar az említett alternatívák közül csak a közúti áruszállítást alkalmazza főleg a gyorsaság és megbízhatóság valamint a higiéniai előírások miatt.

Az közúti áruszállítás sajátosságainak bemutatása előtt fontos megemlíteni a folyamat szereplőit. Az első szereplő a fuvarozó, aki a fuvarozási tevékenységet saját díjszabás ellenében elvégzi, és erről szerződést köt. A szerződés a Polgári Törvénykönyv jogszabályi előírásai alapján készül, de a felek saját maguk kötik kötelezően írásban. Tartalmát tekintve kötelező beleírni a szállítani kívánt áru fajtáját, mennyiségét, a célállomás helyét, a fuvardíjat és a kiszolgáltatás idejét. A fuvarozási szerződés mellé fuvarlevél csatolandó. (Ptk. 6:257§-6:258§) A fuvarozó kötelessége az árut átvenni és a rendeltetési helyére a meghatározott időben elszállítani. A fuvarozó továbbá nagy felelősséggel bíró személy, hiszen az okozott kárért felel, amennyiben a kár az áruátvételtől a rendeltetési helyre történő kiszállítás között keletkezik. A felelősség alól csak akkor mentesül, ha a kár a fuvarozó önhibáján kívül történt (pl. természeti katasztrófa, küldemény belső tulajdonsága (párolgás)). (Ptk. 6:268§) Az a személy, aki lehet a feladó vagy a címzett is- a fuvarozási szerződést köti, nevezzük fuvaroztatónak, azt az árut pedig, amelyet egy fuvarlevéllel szállítanak egyik helyről a másikra, küldeménynek hívjuk. A fuvaroztató kötelessége az áru, fuvarozásra kész állapotban történő átadása a fuvarozónak valamint köteles a fuvardíjat megfizetni. (Szegedi - Prezenszki, 2008)

Az áruszállítás egy további szereplője lehet a szállítmányozó. Ezen személyek úgynevezett bizományosok, akik a szállítmányozási szerződésben, saját nevükben, de a megbízóik számlájára vállalják az áru továbbítását. Ők választják ki a megfelelő vállalkozókat, megkötik a szerződéseket és ellátják a szükséges feladatokat. Köteles úgy intézkedni, hogy minden tette és döntése gazdaságos legyen és a megbízó érdekeit szolgálja, valamint bizonyos keretek között köteles a megbízója utasításait követni. „Szállítmányozási szerződés alapján a szállítmányozó a saját nevében a megbízó javára küldemény továbbításával összefüggő szerződések megkötésére és jognyilatkozatok megtételére, a megbízó díj fizetésére köteles” (Ptk. 6:302. §)

A szállítmányozónak is vannak felelősségei is a kötelességek mellett, melyek nagyon hasonlítanak a fuvarozó felelősségeire, miszerint az áruban bekövetkezett kárért saját maguk felelnek, ha ők maguk voltak a fuvarozók, egyéb esetben általános szabályok vonatkoznak rájuk. (Ptk. 6:307. §)

A legfontosabb alapfogalmak tisztázása után a közúti áruszállításról kell beszélni, mely a malomipari áruszállítás egészét lefedi. Először általánosságban említek néhány fontosabb tudnivalót erről a szállítási módról, majd a belföldi és nemzetközi áru fuvarozás sajátosságait emelem ki. A közúti szállítmányozás legfőbb előnyei a következők: sűrű vonalhálózat, háztól-házig szállítás, szinte minden árufajta szállítható, viszonylag gyors, és a tarifakialakítása is rugalmas. Ugyanakkor vannak hátrányai is: viszonylag drága (folyamatosan változó üzemanyag-árak, úthasználati-díjak), nagy az élőmunka igénye (a teherautók se le fel nem pakolják meg saját magukat), balesetveszélyes és környezetszennyező. Ha a magyar viszonylatokat nézzük, az országos úthálózat sűrű, a nagyobb teher szállítására alkalmas útvonalak (autópályák, autótutak, főutak) száma viszonylag alacsony, és a hálózat Budapest köré centralizált, mely megnehezíti, vagy hosszabbá teheti az áruk eljutási idejét az ország egyik pontjából a másikba.

A közúti áruszállítás során a díjszámítás sok tényező befolyásolja. A fuvardíj az önköltségtől és a piaci helyzettől függ, mégis a mérvadó kiadások az önköltségi tételek lesznek, melyeket 4 típusba lehet sorolni: járművel, úthasználattal, munkaerővel kapcsolatos és általános költségek. A jármű költségei lehetnek: amortizáció, karbantartás, vizsgáztatás, üzemanyag, bérleti díj, gépjármű adó, biztosítás. Ezekkel szemben az úthasználati költségek: engedélyek költségei, útdó, autópálya díjak, kompdíj, parkolási valamint hatósági díjak. A szállítmányozás során nem szabad figyelmen kívül hagyni a humán erőforrással kapcsolatos költségeket melyek a munkabéren és azok járulékein kívül esetenként napidíjat, szállásköltséget vagy átképzési díjakat is tartalmazhatnak. Az általános költségek közé pedig minden olyan egyéb költséget sorolunk, melyek az előző három kategóriába nem tartoznak bele, mégis felmerülő költségek, mint például a vállalkozás költségei (iroda, adók, marketing), hatósági díjak vagy ügynöki jutalék. Ezek összessége határozza meg tehát a fuvardíj nagyságát, így a kalkuláció mindig komplex átfogó számítást igényel. (Czére et al., 1981)

A fuvardíjak kiszámítása után nagyon fontos kérdés a szállító járművel típusa. A malomiparban szinte bármilyen teherautóval lehet szállítani, a lehetőségeknek csak a fuvarozó cégek gépjárműparkja szabhat határt. Alapvetően azonban kétféle típusa van a szervezett szállítású fuvarokhoz kapcsolódó járműveknek: tartályos illetve platós autó. A fuvardíjakat kilométer után számolják, melyek mértékét befolyásolja, hogy belföldi vagy külföldi fuvarról van szó, illetve, hogy érint-e autópályát vagy sem. Ezeket a kalkulációkat a malom adminisztrátorai végzik, akik minden nap telefonon egyeztetnek a másnapi fuvarokról a fuvarozó cégek vezetőivel.

Általánosságban elmondható, hogy a fuvarozási folyamat mindenhol ugyan az, az áru átvételétől annak lerakodásáig minden felelősség a fuvarozót terheli, akinek minden esetben lehetősége van időben jelezni a minőségi hibákat vagy az esetleges sérüléseket. A költséghatékonyság érdekében a legtöbb fuvarszervező törekedik arra, hogy ha egy adott helyre kell árut szállítani, az a legkisebb költséget jelentse a vállalat számára, melyet úgy tud a legjobban mérsékelni, ha az autó kapacitását teljes mértékben kihasználja. Logikusan végiggondolva egy 200 km-re lévő településre egy fél autó árut leszállítani majdnem nagyobb ráfizetés, mint bevétel, hiszen az összetett fuvarozási költségek és az áru értékesítésével járó bevétel különbsége nem túl nagy. További költséghatékony eljárás melyet egy jó logisztikus vagy fuvaroztató gond nélkül megold a körfuvar kérdésköre. Egy adott nap alatt az egymáshoz közelebb eső, kisebb megrendeléseket összegyűjtik, és egy autóval leterítik. Ezáltal minimális extra költségráfordítással a maximumot lehetett kihozni az aktuális fuvarból, hiszen a jármű kapacitása teljes mértékben ki van használva és a kilométerbeli minimális eltérések elenyésző extra költséget jelentenek.

A belföldi áru fuvarozás során a fuvarozónál kötelező okmány a fuvarlevél, mely bizonyítja a szerződés létrejöttét. A fuvarlevél mintáját a Közúti Árutovábbítási Szerződések (KÁSZ) nevű kormányrendelet határozza, mely a Polgári Törvénykönyv előírásai alapján készült. A fuvarlevélnek tartalmaznia kell az árutovábbítás jellegét, az üzemeltető és fuvaroztató adatait, jármű rendszáma, gépkocsivezető neve, árura vonatkozó adatok, kiszolgáltatás és átvétel helye és ideje valamint a fuvardíj. (261/2011. (XII. 7.) Kormányrendelet). Ezen kívül lehet még nála minőségi bizonyítvány és természetesen a gépjárművezető jogosítvány és a forgalmi engedély is kötelező tartozéka a fuvarozásnak.

Ezzel szemben a nemzetközi közúti árutovábbítás elengedhetetlen fuvarokmánya CMR (Convention on the Contract for the International Carriage of Goods by Road- Nemzetközi Közúti Árufuvarozási Szerződésről szóló egyezmény) fuvarlevél. Az egyezmény alapján a CMR okmány kötelező tartalmi eleme többek között a feladó, fuvarozó és címzett adatai, áruval kapcsolatos adatok valamint a költségek. Ezeket minden esetben a fuvarozás megkezdése előtt, teljesen kitöltötten kell átvennie a fuvarozónak e nélkül a nemzetközi közúti áruszállítás nem lehetséges. (CMR egyezmény, 1956.) A nemzetközi közúti áruszállítás kapcsán további okmányok is lehetségesek. Az ADR a veszélyes áruk szállításáról szóló okmány, a Tranzit Egyezmény az EU-m belüli valamint EU és EFTA országok közötti árutovábbítás gyorsítását szolgálja, az ATA- igazolvány a nemzeti vámokmányokat helyettesíti speciális áruk esetében (például bemutató tárgyak, munkaeszközök, hangszerek, áruminták stb.). Továbbá fontos fuvarokmány lehet még a TIR igazolvány, mely csupán egyetlen útra érvényes, és a vámkezelést gyorsítja. (Szegedi- Prezenszki, 2008.)

Utolsó momentumként pedig beszélni kell az úgynevezett INCOTERMS klauzulákról, melyek a nemzetközi kereskedelemben keletkező értelmezési problémák elkerülésére szolgálnak, figyelembe véve a paritás kérdéskörét. A paritás tulajdonképpen az a legutolsó pont, ahol az okmányok és a kockázat átadása, valamint az onnantól számított költségátvállalás kezdődik. Ennek egy speciális esete a fuvarparitás mellynél az a földrajzi pont a meghatározó, mely pontig az eladó, és amelytől a vevőt érintik a fuvarozási költségek és kockázatok. Maguk a klauzulák főleg a két fél kötelezettségeit, a költségek megoszlását és a kárveszély átszállásának helyét szabályozzák. A paritásokat szárazföldi és vízi parításokra lehet osztani, ám dolgozatomban csak azon parítások részletezésére térek ki, melyek a malomipari áruk továbbításakor értelmezhetők. (Incoterms 1990, 1990)

Az INCOTERMS klauzulákat többször frissítették, átdolgozták, legújabb alternatívájuk az INCOTERMS 2000., mely 13 klauzulát tartalmaz. Az első az EX WORKS (EXW) paritás, mellynél minden költség a vevőt terheli, az eladónak csupán annyi a kötelessége, hogy az export vámkezeltetést elintézzze, illetve a vevő által biztosított járműre az árut felrakja. A második a FREE CARRIER (FCA), mely során az eladó a fuvarozónak adja át az árut a szállító járműre felrakodva. Minden további költséget a vevő fizet. A hetedik a CARRIAGE PAID TO (CPT) paritás, mely során az előre meghatározott rendeltetési helyig állja a költséget az eladó, az árut addig elszállítja, de abban a pontban a költségek és a felelősség átszáll a vevőre. Ez multi modális klauzulának minősül, minden áruszállítási típusnál alkalmazható. A nyolcadik a CARRIAGE INSURANCE PAID TO (CIP) paritás, mely hasonló a hetedikhez azzal a

különbséggel, hogy itt biztosítást kell fizetni az eladónak a rendeltetési helyig. A tizenegyedik klauzula a DELIVERED AT FRONTIER (DAF) paritás, mely során minden felelősség és költség a meghatározott határátkelőhelyig érinti az eladót. Az utolsó két paritás pedig az elvámoltatás tényéről szól, mely szerint a tizenkettedik a DELIVERED DUTY UNPAID (DDU) paritás mely során az áru rendeltetési helyéig szállítja az árut, de a vámot nem fizeti, illetve a DELIVERED DUTY PAID (DDP) paritás melynél a rendeltetési helyig szállítja és a vámot is kifizeti az eladó. Ezen rendelkezések használata nagyban megkönnyítette a paritások értelmezését, melyek előre szabályozva tisztázzák az eladó és vevő felelősségeit, kötelességeit és a vámfizetési kötelezettség szabályozását. (Dankó, 2006)

A következő fejezet a Grubel-Llyoyd indexszel és annak alkalmazásával foglalkozik. Saját számításokat végeztem hazánk kukoricatermelésével kapcsolatban, így az ágazaton belüli kereskedelem vizsgálata számításokkal is alátámasztottá válik.

5. A GRUBEL-LLOYD INDEX ÉS ALKALMAZÁSA

Ebben a fejezetben az ágazati kereskedelem mérésének egyik alternatívájával, a Grubel- Lloyd indexszel foglalkozom. Fontos megjegyezni, hogy ebben a fejezetben nem a búzatermelés kerül a központi témává, hiszen az index alapját az adja, hogy ugyanabban az évben legyen export és import is az adott termékből. Mivel hazánkban a búza és annak feldolgozása nagyobb méreteket ölt, így sok évben nem lehetne vizsgálni ezt a mutatószámot, hiszen ha nagy a lakosság felhasználása, akkor nem fog beleesni az ország első 10 exporttermék-rangsorába a búza. Ezért választottam a kukoricát, amely szintén malomipari termék, és több esetben is az export és az import részét is képezi, így a mutatószám számolása lehetséges. A dolgozatom címében utalok arra, hogy a malomipar helyzetét vizsgálom, így a kukorica, mint második legfontosabb hazai gabona pozíciójának vizsgálata is elengedhetetlen.

Vannak bizonyos tényezők, melyek az ágazaton belüli kereskedelem-típusra nagyobb hatással vannak, mint adott esetben az ágazatok közötti és komparatív előnyökre épülő elméleteknél. Ezen tényezők pedig a méretgazdaságosság, a nem tökéletes verseny és az iparágon belüli árumozgás. Az 1960-as évek óta megfigyelhető, hogy a világkereskedelem szerkezete az ágazatok közöttiről áttér az ágazaton belüli. (Jámbor, 2014) Ezen kereskedelem elméleti megalapozásával több kutatás is foglalkozott. Az első, ebben a témában íródott munkát Helpman és Krugman nevéhez kötjük, akik a modelljükben a monopolisztikus versenyt kombinálják a Heckscher-Ohlin elmélettel. Kimutatásukból kiderül, hogy a specializáció miatt a komparatív előnyök ágazatok közötti kereskedelmet eredményeznek, ezzel szemben a növekvő skálahozadék ágazaton belüli kereskedelmet okoz. (Helpman-Krugman, 1985) Falvey 1981-es kutatásai alapján kimondható: „A horizontális ágazaton belüli kereskedelem homogén, és azonos minőségű, de különböző tulajdonságú termékek kereskedelmére utal, míg a vertikális ágazaton belüli kereskedelem eltérő minőségű és árú termékek kereskedelmét jelenti.” (Jámbor, 2014) Abban az országban, ahol magasabb a tőke aránya, jobb minőségű termékeket exportálnak, melynek okaként vertikális ágazaton belüli kereskedelem jelenik meg. (Falvey- Kierzowski, 1987)

5.1. A Grubel- Lloyd index elméleti háttere

A nemzetközi kereskedelem vizsgálatakor az első és legfontosabb momentum, amikor megvizsgáljuk az export és import arányát. Egyszerűen megfogalmazva ezen arány kimutatására szolgál a Grubel- Lloyd index. A kikötés azonban az, hogy adott ágazaton belül kell vizsgálnunk a termékeket, így ezzel a módszerrel először a már említett kutatók foglalkoztak. Fontos továbbá, hogy ágazati kereskedelemről akkor beszélhetünk, ha ugyanakkor exportálnak és importálnak olyan termékeket, amelyek közeli helyettesítői egymásnak. (Tharakan, 1985) Például rántott hús panírozásához szeretnék lisztet vásárolni. Az egészségtudatos vásároló teljes kiőrlésű lisztet fog venni, míg az ár érzékeny finomlisztet. Mindkét termék betölti a funkcióját, de más miatt veszik egyiket, vagy másikat, így a két termék helyettesítő terméke egymásnak.

Az ágazaton belüli kereskedelem mérésére többféle index használható, de az én választásom a Grubel- Lloydra esett, mert az eredeti, komplikálás nélküli index világos eredményekkel szolgál arra vonatkozóan, hogy milyen az ágazaton belüli kereskedelem aránya. Herbert Grubel és Peter Lloyd volt az első olyan szerzőpáros, akik más szemszögből kezdték el vizsgálni az ágazaton belüli kereskedelem mértékét. Az általuk felírt képlet a következő (Grubel- Lloyd 1975):

$$GL_i = 1 - (|X_i - M_i| / X_i + M_i) \quad (i = 0 \dots n)$$

A képletben az X_i jelöli az exportot az M_i pedig az importot. Az index értéke lehet 1, ebben az esetben az export és az import tökéletesen megegyezik, vagyis az ágazaton belüli kereskedelem tökéletes. Az index értéke lehet 0 is, ami azt mutatja, hogy adott termékből nincs export vagy import.

Elviekben az index teljes iparágak vagy országok szintjére is alkalmazható, viszont nagyon körülményes olyan adatsort találni, ahol adott évben van minden termékből export is és import, mert ha esetleg van, de olyan csekély mértékű, hogy az adatbázis nem szerepelteti, már torzul az index, valamint akkor is, ha az adatbázis hiányos értékekkel dolgozik. Ezek az indexek csupán szemléltetik az ágazaton belüli kereskedelmet. Mivel nincs két egyforma adatbázis, így az ilyen jellegű indexek értéke sem lesz soha pontos, csupán megközelítő adatokkal szolgálhatunk.

5.2. Az index alkalmazása a magyar kukorica kereskedelmére

A dolgozatomban a fő téma a gabonák csoportján belül a búza, viszont a már korábban említett problémák miatt nem állt rendelkezésemre olyan adattábla, amelyben szerepeltetve lenne az országra vonatkozóan az import és export búzatermelés. Így esett a választásom egy másik malomipari növényre, a kukoricára, melyből néhány évre lebontva szemléltetni tudom a kukorica kereskedelmének alakulását

A számítási folyamat teljesen megegyezik a fent már említett módszerrel, így a továbbiakban csak a számított végeredményeket fogom elemezni.

A kukoricatermelés kapcsán Magyarországra vonatkozó adatok

1. táblázat

Magyarország	Export (tonna)	Export egységár (\$/tonna)	Import (tonna)	Import egységár (\$/tonna)	Index értéke
1989	219.290	256	142.542	166	0,78
1993	169.015	488	6.300	1333	0,0718
2008	3.371.701	292	43.442	1628	0,0254
2011	3.643.766	334	101.606	802	0,0542

(Forrás: FAO adatbázisa alapján saját szerkesztés)

Négy vizsgált év alapján kimondható, melyre már korábban is utaltunk. Mivel a Grubel- Lloyd indexet megtermelt mennyiség alapján számítottam ki, így befolyással van az index alakulására a környezeti változás. A vizsgált első évben 1989-ben 219.290 tonna kukoricát termeltünk exportra, de ugyanakkor 142.542 tonnát importáltunk az országba. A táblázatban szerepel továbbá az export illetve import egységár is, mely alapján, sokkal nyereségebb üzlet volt az export, vagyis országunk jó kereskedőnek bizonyult, ugyanis drágábban adott el olyan terméket, aminek egy másik fajtáját olcsóbban szerezte be. Ez alapján az index értéke 1989-ben 0,78 lett, ami mutatja, hogy valamelyest túlsúlyban van az export, de olyan mértékű import társult hozzá, ami majdnem tökéletes külkereskedelmet segített elő.

Az ezt követően vizsgált évekre egyöntetűen jellemző, hogy az import egységár jóval magasabb az export egységárnál, ugyanakkor az import mértéke jóval elmarad az export mértékétől, így a kukorica exportja nagyobb mértékben járul hozzá a külkereskedelemhez, mint

ugyanazon termék importja. Mivel az import értékek nagyon minimálisak, ezért a mutató értékei közelítenek a 0-hoz, ami azt jelenti, hogy annyi kukorica termett az országban, hogy az ellátta a lakosságot és a feldolgozóipart, és nagymértékű exportot tett lehetővé. Ez leginkább 2008-ban volt megfigyelhető, amikor az index értéke 0,0254, mivel az export érték 3,37 millió tonna, míg az importált kukorica mennyiség mindössze 43.442 tonna volt.

Összességében tehát elmondható, hogy a Grubel- Lloyd index rendkívül érzékeny a különböző gazdasági- vagy mezőgazdaság esetében környezeti- hatásokra. Azok, akik pontosítani szeretnék ezen jellegű kutatásukat, előszeretettel használják a különböző mértékű súlyozott Grubel- Lloyd indexet. Súlyozhatnak földrajzi lehatárolás alapján, vagy újracsoportosíthatják a termékeket annak érdekében, hogy pontosabb eredményekre jussanak. Egyik megoldás sem jobb vagy rosszabb a másiknál, csak bizonyos – jelen esetben mezőgazdasági- termékek esetében ezek kivitelezése lehetetlen. Ha csak a csoportosítást nézzük és hivatalosak akarunk lenni, akkor az egyezményes termékbesorolást a világ minden táján alkalmazzák, így nem lehet például 15 féle kukoricát külön csoportokba szedni, ha a hivatalos rendszer szerint csak 10 csoportot lehet megkülönböztetni.

6. FEJLŐDÉSHEZ KÖTÖTTSÉG?- A MALOMIPAR JÖVŐJE

A magyar malomipar, mint minden termelő ágazat a megfelelő technológiai fejlődés és innováció nélkül nagyon nehéz helyzetbe kerülhet. Ebben a fejezetben különös hangsúlyt fektetek az ipárhoz kapcsolódó versenyhelyzetre, illetve az ezt befolyásoló tényezők részletezésére.

Magyarország gabonakereskedelmének több befolyásoló tényezője van. Általánosságban elmondható, hogy hazánk főleg Kelet-Közép Európa országaiba szállít feldolgozásra váró, vagy már feldolgozott élelmiszeripari, azon belül malomipari terméket. Ez főleg az ország fekvéséből, és a folyamatosan dráguló szállítási költségekből adódik. A bel- és külkereskedelmi versenyhelyzetet befolyásoló tényezőket több kategóriába lehet sorolni.

Az első ilyen tényezőcsoport a termelési tényezők. Ide olyan anyagbeli illetve technológiai tényezők sorolandók, melyek a termelés során fontos részét képezik a gyártási folyamatnak. Az első, és legfontosabb termelési tényező a búza minősége. A dolgozatomban egy korábbi fejezetemben már említettem az egyes búza minőségi paramétereit, melyek azért nagyon fontosak, mert ha a feldolgozásra, vagy továbbértékesítésre szánt alapanyag minősége nem megfelelő, akkor az abból készült termék minőségi paramétereit sem fogják elérni a kívánt színvonalat. A második fontos termelési tényező, az agrotechnika. A földművelés, a feldolgozás technikai háttere és ezek fejlődése elengedhetetlen, és ez a lényeges elem az egyik olyan tényező, melynek fejlesztésére azt egész hazai malomiparnak nagyon oda kell figyelni. Fontos tényező még az infrastruktúra kialakítása, mely nem csak az úthálózat fejlesztését takarja, hanem a termelőegységen belüli infrastruktúra fejlesztése is elengedhetetlen. A tőke mértékének növelése valamint a K+F ráfordítás is marginális része egy profin működő vállalat életének. (Fertő-Mohácsi, 1997)

A második fontos tényezőcsoport a keresleti tényezők csoportja. Itt azokat a tényezőket kell értelmezni, melyek a belföldi és nemzetközi értékesítés során a vevőket befolyásolják, hiszen a vállalat keresleti tényezője a vevőkből értelmezhető. Ebben a témában a legfontosabb tényező a folyamatosan változó étkezési fejlődés illetve egészségtudatos életmód. Nagyon fontos a XXI. században az a kérdéskör, hogy milyen élelmiszert viszünk be a szervezetünkbe. A malomipari termékek folyamatos fejlesztése és fejlődése hozzájárul ehhez a kulcsfontosságú részhez. Az egyes búzafajták, vagy gabonafajták, és az őrlési, előkészítési eljárásuk, vala-

mint a lisztkészítési, illetve lisztfeldolgozási folyamat segít egészséges utat mutatni a tudatos fogyasztóknak.

Fontos termelési tényező a támogatókkal létesített kapcsolat szorossága. Ahhoz, hogy a malomipar fejlődése folyamatos és egyenletes legyen a termelők, a malomipar illetve a feldolgozóipar közötti kapcsolat szorosságát nagyon fontos erősíteni. A közös együttműködés elengedhetetlen, hiszen a szereplők egymás nélkül ellehetetlenülnek. Továbbá nagyon fontos tényező még a kormány munkája, aki az állami intézkedésekkel megnehezítheti vagy megkönnyítheti a szektor életét. A liberalizált piac, a tőzsde vagy a szakemberek képzésének támogatása pozitív hatással lehet ezen iparágra. Nehezebbé teheti azonban a fennmaradást az adó mértéke illetve a támogatások csökkentése. (Fertő-Mohácsi, 1997)

A versenyhelyzetre negatív hatással van beszerzés nehézsége, mely a különböző felek között megkötött termelési tényezőkből adódik. Ha egy vállalat nem tud időben leszerződni a beszállítóival, akkor a termelés fenntartása lehetetlenné válik. A malomiparban előre megkötött szerződésekkel biztosítják a cégek a következő évi búzabeszállítást, ám ez sokszor nagyon kiszámíthatatlan, hiszen senki nem látja előre a következő évi időjárást, csapadékmennyiséget, vagy a napsütéses órák számát. Hazánkra sajnos jellemző, hogy a földműveléshez használt mezőgazdasági gépek műszaki állapota leromlott, így az előregedő géppark megnehezíti a megfelelő minőségű földművelést.

A versenyhelyzetet pozitívan befolyásolja a szélesedő termékstruktúra, mely megfelelő minőséggel párosulva folyamatosan előnyt szerez egy vállalatnak. Erre nagyon nagy hatással lehet egy jól felépített marketingstratégia, mely napjainkban már-már kötelező egy jól működő vállalatnál. (Mohácsi, 1997)

A fejlődés tehát elengedhetetlen, és ennek egy nagyon fontos eszköze a piacok kiterjesztése mely belföldön és külföldön nagyon fontos. A folyamatos vevőkör bővítése, a termékstruktúra színesítése, az innováció, a K+F mind-mind az előrelépés és a haladás útját támogatják, melyek nélkül semmilyen vállalat nem állhatja meg a helyét a kereskedelemben.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

A malomipar fejlődéséhez elengedhetetlen volt az élelmiszeripar megfelelő mértékű fejlődése. A mezőgazdasági ágazatok specializációjával és szektorokra bontásával az élelmiszeripar megfelelő ellátáshoz is megteremtődött az a feltétel, hogy minél hatékonyabb termékeket állítson elő. Minden országban kulcsfontosságú kérdés a gabona megfelelő minőségű feldolgozása, így a malomipari ágazat az élelmiszeripari ágazatok közül mindig a vezető szerepet fogja birtokolni, még akkor is, hogy ha nem ez a legtermékenyebb iparág.

Be kell látnia minden ország minden kormányának azt, hogy ha nem fektet kellő energiát a mezőgazdaságba, akkor a lakosság élelmiszerellátása nagy veszélybe fog kerülni. Jelenleg meg lehet oldani a termékek hiánypótlását importtal, de hogy ha felelőtlenül hozunk ilyen jellegű döntéseket, vagy a földeket nem a megfelelő módon műveljük, akkor annak súlyos, beláthatatlan következményei lesznek. A mai világban annyi kémiai anyagot, tartósítószeret etetnek meg a tájékozatlan fogyasztókkal, hogy a minőségi termékek iránti kereslet jelentősen visszaesett. Ez különösen igaz a malomiparra is. A legtöbb hazai szupermarketek polcain import lisztet kaphatunk a legolcsóbban. Áérzékenységünket kihasználva nem veszik figyelembe a kereskedők, hogy ezzel saját országunk élelmiszeriparát, malomiparát veszélyeztetik. Egyre kevesebb működő malom van hazánkban, és azok nagy része külföldre termel, hiába sokszor sokkal jobb minőségű termékeket állítanak elő. Ezért tartom fontosnak a dolgot, hogy valóban tudatosságra kell törekednünk, mert saját országunk gazdaságát hozzuk nehéz helyzetbe.

A dolgozatban a célom az volt, hogy világos eredményekkel, kimutatásokkal szolgáljak arra vonatkozóan, hogy a gabonakereskedelem nem elhanyagolható részét képezi egy ország kereskedelmének. Természetesen a gabonakereskedelem, mint olyan elég tág fogalom, sőt ez országonként eltérő. Például hazánkban sokkal inkább lesz jellemző a búza termesztése, mint a rizs, ugyanakkor Kínában ennek fordítottja figyelhető meg.

A Grubel- Lloyd index segítségével bebizonyítottam, hogy az export nagyobb arányban van jelen az országok kereskedelmében, mint az import. A gazdaságpolitikai döntések mind-mind hatással vannak a kereskedelemre. A sorozatosan alulmaradó folyó fizetési mérleg, a hirtelen hitellel növelt devizatartalék olyan folyamatok elindulását eredményezik, melynek következményeit csak hosszú évek múltán érzékelhetjük.

Az export és import arányának eltávolodása szakosodáshoz vezet. Vannak olyan iparágak melyek termékenyebbek, ezért megtehetik az országok, hogy exportra termelnek belőle, profitot állítanak elő, de ugyanakkor a fejlettebb technológiát, K+F ráfordítást igénylő iparágakat háttérbe szorítják, így amit az exporttal megszereznek, azt az importtal pótolják. Jó megoldás nincs, mert az országok adottságain nem, vagy csak nagyon nehezen lehet változtatni. A jó egyensúly megteremtése lenne a cél, de ez ágazati áldozatokkal jár, ami a válság éveiben kockázatos.

A kutatási kérdéseim közül az egyik a liszt minőségére vonatkozott. A dolgozatomban végzett elemzések és kimutatások alapján elmondhatom, hogy a jó minőségű magyar lisztből a hazai boltok polcaira is kerül. Azonban, mivel sokszor jobb áron lehet külföldre értékesíteni, így a minőségi liszt jelentős hányada az országhatárainkon túl kerül felhasználásra. Ahhoz, hogy az ország gazdasági helyzete javuljon, először a saját hozzáállásunkon kell javítani, és ha kezdetnek csak annyit teszünk, hogy a minőségi, de hazai lisztet vesszük le a polcról az import liszt helyett, máris megtettük az első lépést.

IRODALOMJEGYZÉK

1. 261/2011. (XII. 7.) Kormányrendelet (II. fejezet 8.)
2. 2013. évi törvény a Polgári Törvénykönyvről (Hatodik könyv)
3. Adorján József- Theibsz József-Salamon Viktor (1942): Malomipar Gyakorlati műszaki szakkönyv, Malomujság Kiadó, Budapest
4. Balatoni Mihály- Beke György- Berszán Gábor- Dabronaki Gyula (1986) : A magyar élelmiszeripar története. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
5. Baskay Tóth Bertalan (1954): Földműveléstan. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
6. Böröcz Péter- Mojzes Ákos (2008): A csomagolás jelentősége a logisztikában. Transpack, VIII. évf. 2.sz. 28-32.,
7. Convention on the Contract for the International Carriage of Goods by Road (CMR) (1956), ENSZ, Genf
8. Czékus Mihály (2009): A színek szerepe a marketingben. Transpack, VIII. évf. 3. sz. 20-22
9. Czére Béla-Pintér László- Gál István (1981): Árufuvarozás. Központi Szállítási Tanács Titkársága, Budapest
10. Dankó László (2006): A nemzetközi kereskedelem technikája. Pro Marketing Miskolc Egyesület, Miskolc
11. Erdei Péter- Szániel Imre (1975): A minőségi búza termesztése. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest
12. Falvey, R.- Kierzkowski, H. (1987): Product Quality, Intra-Industry Trade and (IM) Perfect Competition
13. Farkas József (1985): Szakágazati technológia- Malomipar. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest
14. Fertő Imre- Mohácsi Kálmán (1997): Az élelmiszer-gazdaság versenyképességét meghatározó tényezők. Budapest

15. Grubel, Herbert- Lloyd, Peter J. (1975): Intra-industry trade: the theory and measurement of international trade in differentiated products. New York: Wiley
16. Helpman, E.- Krugman, P. (1985): Market Structure and Foreign Trade. Harvester Wheatsheaf, Brighton, Egyesült Királyság
17. Jámor Attila (2014): A horizontális és vertikális ágazaton belüli agrárkereskedelem meghatározó tényezői az EU új tagországaiban. Közgazdasági Szemle, LXI. évf.
18. Ja. N. Kupric (1954): Malomipari technológia. Élelmiszeripari és Begyűjtési Könyv- és Lapkiadó Vállalat, Budapest
19. Incoterms 1990, (1990) Magyar Kereskedelmi Kamara Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Irodája, Budapest
20. Magyar Élelmiszerkönyv, FM-kiadó, Budapest, MÉ-2-201 sz. irányelvek
21. Mohácsi Kálmán (1997): A gabonaágazat versenyképességét befolyásoló tényezők. Budapest
22. Pokrovenszki István: Raktárüzemek szervezése és technikája 1. Szakmai Továbbképző és Átképző Vállalat, Budapest
23. Prezenszki József (2010): Raktározás- Logisztika (technika, technológia, szervezés, szolgáltatás). Ameropa Kiadó, Budapest
24. Sárváry Ferencz (1842): Földesúr' és jobbágy' kézikönyve törvényi tekintetben. Debreczen
25. Szegedi Zoltán- Prezenszki József (2003, 2005, 2008): Logisztika-menedzsment. Kossuth Kiadó, Budapest
26. Szekeres József (1967): Ganz Ábrahám élete. Budapest
27. Tharakan, P.K. Michael (1985): Intra- regional differences in agrarian systems and internal migration. Centre for Development Studies in Trivandrum
28. Tiefbrunner Anna (2010): Csomagolás, Trendek és kérdések. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest

29. Wellmann Imre (1979): A magyar mezőgazdaság a XVIII. században. Akadémiai Kiadó, Budapest

Internetes források

1. <http://bevasarlas.tesco.hu/hu-HU/Product/BrowseProducts?taxonomyID=Cat00000409&pageNo=2&sortBy=Default>
2. <http://www.chemonet.hu/hun/food/iptort/iptort1.html#malom>
3. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/346.html>

Adatbázisok

Magyarországra vonatkozó gazdasági adatok

1. <http://databank.worldbank.org/data/views/variableSelection/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators>

Meteorológiai helyzetkép 2002-2003

2. <file:///C:/Downloads/omsz-tevekenyseg-2002-2003.pdf> (letöltve 2014. október 23.)